

JOSIP JURČIČ: DESETI BRAT

I. Avtor (življenje in delo)

Josip Jurčič se je rodil 4. marca 1844 na Muljavi, vasici v bližini Višnje Gore v revni družini malega kmeta in samostanskega kočijaža.

Jurčič je bil pomemben slovenski [realistični](#) pisatelj in časnikar. V šolo je odšel na normalko v Ljubljano in nadaljeval na gimnaziji. Kot gimnazijec je veliko bral in se kmalu pojavil s svojimi spisi v takratnih listih. Pozornost je zbudil najprej s Spomini na deda, objavljenimi v Bleiweisovih Novicah. Že pri sedemnajstih je objavil svojo prvo [pripovedko](#) ([Pripovedka o beli kači](#)). Pri njegovih dvajsetih je [Mohorjeva družba](#) izdala [povest Jurij Kozjak](#), [Slovenski oglasnik](#) pa povest [Domen](#).

Po končani gimnaziji je odšel na [Dunaj](#), kjer je študiral [slavistiko](#) in [klasično filologijo](#) vendar je študij kmalu opustil.

Svoja dela je objavljala pretežno pri celovškem izdajatelju Antonu Janežiču v njegovem Slovenskem glasniku in Cvetju iz domačih in tujih logov. Tu so izšla pomembna uspešna dela: povest Domen, prvi slovenski roman Deseti brat, zgodovinska povest Hči mestnega sodnika, Nemški valpet, Kozlovska sodba v Višnji Gori in druga dela.

Leta 1868 je v almanahu Mladika, ki ga je izdal skupno s prijateljem Josipom Stritarjem in Franom Levstikom objavil svojo najboljšo realistično povest Sosedov sin, za katero je vzel snov iz resničnega življenja kmečkih ljudi svojega časa in velja za prvi slovenski roman.

Kasneje se je posvetil tudi časnikarstvu.

Leta [1871](#) je postal glavni urednik [Slovenskega naroda](#),. Ob delu za časopis se je začel posvečati tudi politiki in postal eden pomembnejših mladoslovencev. Po letu 1875 se je posvetil leposlovju. Izdal je romana Doktor Zober in Cvet in sad, ob krajši realistični prozi (Telečja pečenka, Pipa tobaka, Božidar Tirtelj) se je lotil tudi dramatike. Prijatelj Levstik mu je močno predelal prvo slovensko tragedijo Tugomer. Nekaj dni pred smrtjo je končal tudi Veroniko Deseniško. Žal pa ni utegnil končati zgodovinske povesti Rokovnjači, ki jo je v nadaljevanjih začel objavljati v novi reviji Ljubljanski zvon.

Umrli je v najlepših letih spomladi 1881 zaradi pljučnice. Pokopan je na starem ljubljanskem pokopališču Navje.

DELA (leto izida):

1861 - Pripovedka o beli kači

1863 - Spomini na deda

1864 - Jurij Kozjak, Domen

1866 - Kloštrski žolnir, Hči mestnega sodnika, prvi slovenski roman Deseti brat

1868 - Sosedov sin

1872 - V vojni krajini, Telečja pečenka

1872 -1874 - zbirka Listki

1873 - Ivan Erazem Tattenbach

1876 - Doktor Zober, Med dvema stoloma, Tugomer (predelava Levstikovega originala)

1877 - Lepa Vida, Cvet in sad

1881 - 11 poglavij romana Rokovnjači, ki ga dokonča Janko Kersnik

1886 - nedokončani zgodovinski roman Slovenski svetec in učitelj, tragedija Veronika Deseniška

II. Kaj je roman?

Romanje najobširnejše epsko delo vprozi. To je pripoved, ki ima številna poglavja, dogajanje je zapleteno in ponavadi zajema daljše časovno obdobje. V njem nastopa množica književnih oseb, značaj osrednje pa se razvija v samem dogajanju romana. V romanu odsevajo medčloveški odnosi in družbene razsežnosti časa in kraja dogajanja.

III. Pomen in mesto

IV. Vpliv Levstikovega Potovanja od Litije do Čateža na Jurčičev roman in njegovo delo

Levstikov literarni program 'Popotovanje od Litije do Čateža', je močno vplival na Jurčiča in njegovo ustvarjanje, saj je bil Levstik eden izmed njegovih vzorov in spoštovanih prijateljev. Poskušal se je tem bolj držati navodil iz programa ter vpletal priporočeno snov v svoj odmevni roman. Prav zato ga je kritikova konstruktivna, vendar zanj izredno trpka ocena prizadela in vplivala na nadaljnji odnos med pisateljema. Jurčičev nepojasnen pobeg v Mariboru je le del njegove izredno zanimive narave, vendar si ga jaz razlagam na bolj preprostejši način. Mlad pisatelj, ki je pod stalnim pritiskom kot urednik ali pa le literat, se lahko zlahka zlomi pod ostro kritiko prijatelja. Seveda mu je to pustilo čut negotovosti in je ravno zaradi tega odlašal s predajo svojih spisov. Prestrašila ga je tudi Stritarjeva ideja o skupnem življenju. Vsi ti različni faktorji pa so vplivali na odnos med dvema zelo pomembnima možema slovenske literature, ki sta na koncu celotne zmešnjave morebiti res stala na majavih tleh prijateljstva in sodelovanja.

V. Sintetična in analitična zgodba

Analitična zgodba (Dogodek iz preteklosti vpliva na nadaljnje odvijanje v romanu)

Dr. Peter Kaves je odšel pregledat sestrično plemiča Struga, ki je bila bolna. Zdravnik je hotel zaslužiti na račun njenega starega strica, zato je zdravljenje podaljšal za nekaj dni, tako, da se je dekle (Majdalena) vanj zaljubilo. Ker je vedel, da bo podedovala pravo bogastvo, sta se na skrivaj poročila. Po poroki se je Kaves spremenil, zbolel pa je tudi stric. Stric je kmalu umrl ker ga je Kaves zastrupil. Ko je Kaves ugotovil, da Majdalenin stric sploh ni bil tako bogat kot je sprva mislil, je zapustil nosečo Majdaleno in odšel. Ko je njun sin, Martinek, dočakal 15 let je, Majdalena umrla in mu zapustila pisma in papirje, s katerimi je Martinek kasneje izsiljeval dr. Kavesa oz. Piškava. Martinek se odpravi proti gradu Polesk, da bi našel očeta. Martinek z izsiljevanjem od očeta iztirja veliko denarja, zato se vaščani sprašujejo, od kod Martineku Spaku tako bogastvo, saj menijo, da je denar hudičev. Martinek na smrtni postelji Lovretu prizna svojo zgodbo. Obrazloži mu torej, da je sin Piškava in Marjanov polbrat ter celo njegov bratranec. Nato ga prosi, da odnese pisma, ki mu jih je dala mama Piškavu ter mu pove, da mu je Majdalena na smrtni postelji vse oprostila.

Sintetična zgodba (Dogodki si sledijo po časovnem zaporedju)

Lovre Kvas se po končanem liceju odpravi za dve leti poučevat na grad Slemenice. Globoko zamišljen ponesreči spregleda odcep, ki vodi do gradu, zato ga na pravilno pot usmeri dekle, ki jo sreča na poti. Pot do grada z njim nadaljuje Martinek Spak, ki mu med potjo prerokuje, da bo na gradu doživel mnogo nepozabnih trenutkov. Ko se Lovretu Kvasu predstavi družina, ob kateri bo preživel naslednji dve leti, se Lovretu oči ustavijo na prelepi Manici, v katero se zaljubi. S pomočjo pisma prijatelja Bojana svoje čustvo prepozna kot ljubezen. Ko Lovre Manici na poti domov na klopci izpove svojo ljubezen, ju sliši Marjan (fant, ki se je do tedaj videval z Manico), ki se zjoče, ko sliši, da ima Manica raje Lovreta kot njega. Ko Marjana že več dni ni na grad, graščak in graščakinja posumita, da se med Lovretom in Manico plete ljubezen, zato Manica opozori Lovreta na previdnost. Marjan naroči Lovru, naj pride na vrh skal, in ko se tam sestaneta, mu postavi ultimat, da mora v enem tednu oditi iz teh krajev, drugače bo izdal, da se na skrivaj dobiva z Manico. Ko Lovre odide izza grmovja, stopi Martinek, kar Marjana tako razjezi, da ga ustrelji. Martinek z zadnjimi močmi udari Marjana s puškinim kopitom in ta obleži, med tem ko se Martinek s težavo odpravi naprej, Marjana pa čez čas najde pijani stric Dolef, ki na pomoč pokliče Piškava. Ustreljeni Martinek pošlje po Lovreta, katremu izda svojo zgodbo. Za Marjanovo nesrečo vsi sumijo Lovreta, zato ga še preden pride do doma, vklenejo. K Martineku je prišel Piškav, vendar je kmalu tudi odšel. Odpravil se je na grad, kjer je Benjaminu dal pisma in ga prosil, naj ga da Marjanu, ko ozdravi. Hkrati pove, da Lovre ni ranil Marjana. Ko Marjan ozdravi, se odpravi na grad poizvedovat o očetu, kjer prejme pisma in izve, da je bil Martinek njegov brat, ter, da je oče naredil samomor in mu zapustil vse razen gradu, katerega je podaril Lovretu. Čez štiri leta se vrne Kvas kot doktor in se poroči z Manico.

VI. Zgradba besedila (zunanja in notranja)

VII. Vsebina

Lovre Kvas z zdravnikom Vencljem išče pot na Slemenice, kjer naj bi poučeval sina gospodarja s Slemenic. Ker Vencelj ni mogel spremiti Kvasa do gradu, si je ta pri krčmarju Peharčku sposodil konja, s katerim je sam nadaljeval pot. Na poti sreča dekle, katera mu pokaže pravo pot in mu predstavi Desetega brata. Le ta mu ob klepetu pove veliko zanimivih stvari, med drugim tudi, da si bo življenje na gradu zapomnil za vse življenje. Malo pred gradom Martinek skrivnostno izgine, Lovre pa zato pot nadaljuje sam. Družina ga ob prihodu toplo sprejme in se mu predstavi (Benjamin G, Manica, Marijan Piškav). Lovre se nato nastani v svoji novi sobi. Naslednje jutro sreča strica Dolefa, s katerim se takoj spoprijatelji, saj je tudi on zelo izobražen. Medtem se v gostilni v kmečki vasi Obrhek pogovarjajo Martinek in tamkajšnji vaščani. Zanima jih, od kod Martinek dobi toliko denarja, da mu ga nikoli ne zmanjka in sumijo, da je denar hudičev, a jih le ta pomiri. Ko pogovor nanese na gospoda Piškava, Martinek zapusti gostilno, pogovor pa se nadaljuje. Krjavelj govori o svojih dogodivščinah (srečanju s hudičem, kozo, ki mu je kradla na njivi itd). Martinek se odpravi proti gradu Polesek, kjer gospodarju Piškavu »proda« eno izmed pisem, nato pa na poti iz gradu sreča gospodarjevega sina Marijana, kateri mu zabiča, naj ne hodi več na Polesek. Denar, ki ga Martinek dobi za prodano pismo, zakoplje na samotni kraj, ki se ga vsi izogibajo.

Dogajanje se spet vrne na Slemenice, kjer Kvas v pismu prijatelju Ferdinandu Bojanu opisuje življenje in nove sostanovalce v gradu. Še posebej omenja in opisuje gospodarjevo hči Manico ter izkazuje ljubosumje do Marijana, saj je prepričan, da je ni vreden. V svojem drugem pismu najprej zanika Ferdinandov odgovor, češ da je zaljubljen, vendar mu na koncu vseeno prizna, da ima najbrž prav.

Lovre se naslednji dan odpravi v vas na ženitovanje, vendar ga kmalu zapusti in odide na samotni kraj, kjer sreča Manico, ki sedi na klopi. Pogovarjata se kot dva zaljubljenca, ko pa odideta, stopi izza grmovja Marijan, ki je njun pogovor poslušal in se zjoka, ko spozna, da ima Manica raje Lovreta kot njega.

Ker Marijana že nekaj dni niso videli na Slemenicah, Benjamin posumi, da se med Manico in Kvasom nekaj plete. O tem se pogovarja s svojo ženo, ki pa je prepričana, da se ne dogaja nič posebnega. Da bi mu to dokazala, se ponudi, da bo Manico nekaj časa bolj opazovala. Ker pa Manica takrat še ne spi sliši čisto vse, karse starša pogovarjata. Naslednji dan zato Lovretu v knjigo na skrivaj vstavi listek, na katerem ga opozarja, da starša nekaj sumita in da naj se je nekaj časa izogiba. Ker mu listek pade na tla, Martinek izkoristi priložnost in ga na skrivaj pobere. Še preden ga prebere, reče Lovretu, da tako ali tako ve, kaj je v njem napisano, Lovre pa mu tega

ne verjame in podvomi, da je res deseti brat. Martinek se razburi, zato zapusti Slemenice.

Benjamin priredi rojstnodnevno zabavo, katere se poleg nekaj vaščanov udeležita tudi Marijan in Vencljeva hči Marička. Manica se na praznovanju druží z Marijanom, Lovre pa z Maričko. Ko prispejo do doma, srečajo Krjavlja, ki pripoveduje, da je v gozdu videl dve zveri, zato se moški z orožjem odpravijo na lov. Manica se medtem pogovarja z Maričko, kateri pove, da ji je Marijan grozil, da bo za njeno romanco z Lovretom povedal njenemu očetu.

Marijan naroči Kvasu, naj ob sončnem zahodu pride na vrh skal, kar ta tudi stori. Ko čaka Marijana, k njemu pride Martinek, nato pa po pogovoru navidezno odide, vendar se v resnici skriva za grmovje. Zatem pride Marijan, ki Lovretu postavi ultimatum, da mora v enem tednu oditi iz vasi, v nasprotnem primeru pa bo njega in Manico izdal gospodarju Benjaminu. Ker se Lovre ne želi prepirati, odide, izza grmovja pa se prikaže Martinek, kar Marijana zelo razjezi. Po nekaj izmenjanih žaljivkah se stepeta. Marijan ustrelí Martinka v nogo, ta pa Marijana s puškinim kopitom udari po glavi. Oba obležita na tleh. Čez čas se Martinek s težavo odpravi naprej, Marijana pa ležečega na tleh najde pijani Dolef, ki na pomoč pokliče gospoda Piškava ter Krivca in Krivčevko. Krjavelj oskrbi Martinka in ga naseli v svojo sobico, ta pa mu naroči, naj k njemu pripelje Lovreta. Krjavelj je prepričan, da se mora z njim dogovoriti glede oporoke in da bo tudi on lahko iz tega kaj iztržil.

Ko Lovre pride k njemu, mu Martinek pripoveduje svojo zgodbo: pred leti je v mesto prišel doktor Kaves, ki naj bi bil Lovretov stric. Plemič Strug mu je naročil, naj pregleda njegovo sestrično, ki je bila bolna. Kaves je hotel zaslužiti, zato jo je zdravil več dni, medtem pa se je sestrična v njega zaljubila. Ker je vedel, da bo od očeta podedovala veliko bogastva, sta se na skrivaj poročila. Po poroki se je Kaves močno spremenil, zbolel pa je tudi stric, ki je kmalu je umrl, saj ga je Kaves zastrupil. Zapustil je nosečo Majdaleno, kateri se je kmalu zatem rodil Martinek. Ko je bil le ta star 15 let, je Majdalena umrla in mu zapustila pisma, s katerimi je Martinek izsiljeval Kavesa, ki se je kasneje preimenoval v Piškava.

Lovreta prosi, naj Piškavu odnese pisma, ter mu pove, da mu je Majdalena na smrtni postelji vse odpustila. Lovre mu obljubi, da mu bo poslal tudi zdravnika in odide.

Na vasi se medtem razve, da je nekdo hudo poškodoval Marijana. Vsi takoj posumijo na Kvasa, ki je prejšnjo noč ostal v gozdu dalj časa in ob vrnitvi domov ni vrnil puške. Sodnik ga aretira, Lovre pa vsem zagotovi, da lahko dokaže svojo nedolžnost, če mu dovolijo obisk Poleska. Sodnik na to pristane, ob prihodu na grad pa mu Benjamin pove, da se zaradi neljubega dogodka ne bo mogel več vrniti na Slemenice, kljub temu, da je nedolžen.

Lovre Piškavu preda Martinkovo sporočilo, pisem pa mu zaradi prisotnosti sodnika ne izroči. Prosi ga samo še za obisk Marijana, vendar pa ta ne želi izdati, kdo ga je poškodoval, zato Lovreta odpeljejo v zapor. Lovre tam napiše pismo svojemu prijatelju.

Martinka medtem obiše Piškav, vendar zelo hitro odide, kar se zdi Krjavlju zelo čudno. Piškav nato s Poleska odide proti Slemenicam, kjer Benjaminu izroči zapečaten šop listov in ga prosi, naj jih dá Marijanu, ko bo le ta

ozdravel. Zagotovi mu tudi, da je Lovre nedolžen. Nato odide in od takrat naprej ga ni videl nihče več.

Štiri tedne pozneje se pri Obrščaku pogovarjajo o Kvasu in Desetem bratu, ki so ga kmalu po Kvasovem odhodu pokopali.

Marijan nato prvič po očetovem odhodu zapusti dom, ter odide na Slemenice poizvedovat po očetu. Benjamin mu izroči očetovo pismo, v katerem Marijan izve, da je Martinek njegov brat, da je njegov oče naredil samomor in da je podedoval vse njegovo premoženje, razen gradu Polesek, katerega je podaril svojemu nečaku Lovretu. Marijan je še nekaj časa ostal na gradu, nato pa z Benjaminovo pomočjo kupil grajsko domačijo blizu domače vasi. Benjamin dvakrat piše Lovretu, ter ga povabi nazaj na Slemenice.

Čez štiri leta Lovre z Dunaja pride na Slemenice, kjer se čez dobre pol leta poroči z Manico. Z Marijanom postavi Martinku majhen spomenik, na katerem piše, da tam počiva »DESETI BRAT«.

VII. Označitev glavnih oseb (Lovre Kvas in Manica)

Lovre Kvas je pripadnik nižjega sloja, ki je izgubil materialno podporo staršev, zaradi odpovedi bogoslovju. Nima zagotovljene socialne podpore, toda je razumen in izobražen človek. Hrepeni po sreči, ki pa mu je, kot pravi Martinek, nedosegljiva, dokler ne zaključi študija. Lovre nima dovolj volje in poguma, da bi se upiral svetu, zato se v neprijaznih okoliščinah raje odmakne (npr., ko mu je Marjan postavil ultimatum, se je strahopetsko umaknil in mu prepustil Manico). Življenjsko srečo na koncu vendarle doseže, vendar ne po svoji zaslugi, temveč po Benjaminovi, ki mu je dvakrat pisal in ga povabil, naj se vrne. Kljub temu, da Lovre doseže življenjsko srečo, ni junak, ker njegove lastnosti ne ustrezajo junakom iz literature (aktivnost, vztrajanje pri svojem, ognjevitost, odločnost, neustrašljivost,...).

Na romantiko kaže njegova globoka čustvenost in rahla melanholija, trudi se spraviti v stanje pomirjenosti z meditacijo in pisanjem poezije. Po drugi strani je Kvas socialno odvisen sam od sebe in njegove oviro predstavljajo realne razmere in miselnost realizma. Hkrati je Kvas izredno razumen človek, s čimer napoveduje nov svet.

Manica je realno slovensko dekle, šolano po možnosti dobe, v kateri živi. Je intelektuala, ki obravnava ljubezen kot visoko vrednoto in si zakona brez le-te ne more predstavljati. Je postave podobne očetu in nežno modrih oči ter bledih lic. Rada se predaja dobri literaturi.

Manica je za razliko od Lovreta neustrašna in odločna mlada dama trdne volje in mehkega srca. S svojo delavnostjo si je priborila določen ugled in postala v očeh vaščanov ugledno dekle, medtem ko je Lovre zaslovel na način, kot si ne bi nihče želel, namreč ko so ga proglasili za krivca Marjanove poškodbe. Sicer pa je Lovre prijazen, topel, družinski človek, ne

ravno hrabrega srca. Je boječ in se težavam raje izogiba, kot da bi se spopadel z njimi, v bistvu je tipični intelektualec.

Oče Manice je bil precej premožen mož, star nekaj čez petdeset let, sivih las in mladostniške kreposti. Je miroljubnega značaja, prav tako kot Manica. Oba dva sta brez zadržkov, odločna in ljubezniva, ter imata vse potrebne lastnosti za ljudi modre krvi. O Benjaminovi ženi, Maničini materi v romanu ni veliko govora, zato njenega značaja in zunanje podobe ne znam razložiti, predvidevam pa, da je v mnogih pogledih podobna svojim staršem.

IX. Časi in prostor

Zgodba se odvija predvsem na gradu in njegovi okolici. Prizori so postavljeni v vas, gostilno v Obrhku ter na dva gradova v vasi. Prvi in glavni grad je grad z imenom Slemenice, kjer je učil tudi mladi študent Lovro Kvas. Ta pa se je prav na gradu tudi zaljubil v hčerko graščaka Benjamina-Manico. Pripovedni stil je nekje vmes med romantiko in realizmom. Prvi slovenski roman je bil napisan leta 1866.

X. Ideja

XI. Lastna misel

Zgodba mi je bila nasploh zelo všeč, problem so mi postavljali le začetni odstavki v vsakem poglavju v katerem pisatelj opisuje, kaj bi bilo, če bi... S temi odstavki čisto zaide iz prave poti in če nisi popolnoma osredotočen in poglobljen v zgodbo se ti lahko pripeti, da po teh dolgih opisih čisto pozabiš, kaj se je dogajalo v prejšnjem poglavju in si nato primoran, da moraš brati odstavke ki si jih že prebral. Na srečo mi ni bilo treba prevečkrat gledati nazaj in še enkrat prebirati zadnjih odstavkov poglavja. Tema zgodbe je zanimiva in ne dolgočasna, čeprav če ne bi umrl deseti brat, bi bil konec popoln.

XII. Obdobje